

PETER WEISS

MARAT

OHJAUS
JUHA HURME

SADÉ

DE SADE
Uskon vain itseeni

MARAT
Uskon vain asiaan

MARAT/SADE

Jean Paul Marat'n vaino ja murha
Charentonin sairaalan näyttelijäryhmän esittämänä
ja herra de Saden ohjaamana.

*Die Verfolgung und Ermordnung
Jean Paul Marats dargestellt durch
die Schauspielgruppe des Hospitizes zu
Charenton unter Anleitung des Herrn de Sade*

Ensi-ilta Teatteritalo Universumissa 20.10.2018
Suomenkielinen ensi-ilta Espoon Kaupunginteatterissa 22.3.2019
Näytelmän oikeuksia valvoo Näytelmäkulma – Nordic Drama Corner Oy
Suhrkamp Verlagin puolesta ja ruotsinkielisen käännöksen oikeuksia valvoo ALIS

SIRIUS TEATERN

 KLOCKRIKETEATERN

teater mestola

Teksti / Peter Weiss (1964)

Käännös / Mikko Kilpi (1964)

Alkuperäismusiikki / Hans-Martin Majewski (1964)

Ohjaus / Juha Hurme

Ohjaajan assistentti / Meimi Taipale

Lavastus, valo- ja pukusuunnittelu / Raisa Kilpeläinen & Kalle Ropponen

Musiikki / Martin Åkesson & Mirva Tarvainen

Maskeeraus ja kampaukset / Kaija Heijari & Sirje Karu

Valokuvat / Raisa Kilpeläinen

Valoteknikko / Sasu Suntio

ROOLEISSA

Markiisi de Sade / Paul Olin

Jean Paul Marat / Carl Alm

Simonne Evrard / Martina Roos

Charlotte Corday / Alma Pöysti

Duperret / Fabian Silén

Jacques Roux / Jon Henriksen

Muusikot / Mirva Tarvainen, Martin Åkesson

Kuuluttaja / Wilhelm Grotenfelt

Coulmier / Paul Holländer

Ylihoitaja / Dan Henriksson

KIITOS

Antti Laukkarinen, Sam Huber, Katja Ikonen, Elina Riikonen,
Aleksanterin teatteri, Universum, Vehmaisten kartano

Taiteen edistämiskeskus, Eugène, Elisabeth och Birgit Nygréns stiftelse, Föreningen
Konstsamfundet, Oskar Öflunds Stiftelse, Stiftelsen Emelie och Rudolf Gesellius fond,
Stiftelsen Tre Smeder, Svenska kulturfonden, Svenska teaterföreningen i Finland,
Waldemar von Frenckells stiftelse, William Thuring's stiftelse

PETER WEISS: INTELLEKTUELLI KAHTIA JAKAUTUNEESSA MAAILMASSA

Peter Weiss (1916-1982) oli saksalaissyntyinen, Ruotsissa pitkään asunut kirjailija, kuvataiteilija ja elokuvaohjaaja. Näytelmän Marat/Sade kantaesitys vuonna 1964 Schiller-teatterissa Länsi-Berliinissä merkitsi hänelle läpimurtoa maailman teatterilavoille.

Siihen mennessä tämä taiteellinen monilahjakuus oli etsinyt itselleen ilmaisuväylää kuvataiteilijana, elokuvien tekijänä, omaelämäkerrallisen proosan ja näytelmäkokeilujen keinoin. Oman tien ja kielen etsiminen olivat isän suvun juutalaisuuden takia maanpakolaiseksi joutuneelle kirjailijalle tunnusomaista ja sen mukanaan tuoma sivullisuus, ulkopuolisuus.

Weiss oli kiinnostunut surrealisteista ja avantgardisesta taiteesta. Häntä kiehoi avantgardistisessa taiteessa sen protesti porvarillista yhteiskuntaa ja sen hierarkioita kohtaan, tässä kapinassa piilevä räjähdysvoima ja kapina. Kafka on kirjailija, jonka tuotannon merkitys oli tärkeä Weissille hänen elämänsä loppuun asti. Sartren sitoutuneen intellektuellin ideaali ajoi myös Weissia pois isolaatiosta kohti poliittista kannanottoa. Tärkeäksi suunnannäyttäjäksi tulivat Brechtin teatteriteoreettiset kirjoitukset, joihin Weiss paneutui 1960. Tämän jälkeen hän piti itseään brechtiläisenä.

Toisen maailmansodan jälkeen alkoi pian kahden leirin, kapitalistisen lännen ja kommunistisen idän, välinen kylmä sota atomipommin uhatessa tuhota koko ih-

miskunnan. Rautaesirippu jakoi Euroopan ja Saksan. Sen konkreettinen ilmentymä oli Berliinin muurin rakentaminen 1961. Weissiin tapaiselle taiteilijan vapautta vaalivalle vasemmistöilykölle tilanne oli piinallinen. Neuvostoliiton yksilön- ja taiteen vapautta rajoittava politiikka ei päättynyt Stalinin kuolemaan 1953. Kansannousu tukahdutettiin voimatoimin Berliinissä 1953, Unkarissa 1956 ja Tšekkoslovakiassa 1968. Samalla neuvostoblokki tuki, usein omista valtapoliittisista syistään, kolmannen maailman vapautusliikkeitä. Kuuban kriisi 1962 ajoi maailman ydinsodan partaalle.

Vuonna 1972 Weiss kuvasi omaa poliittista kehitystään sanoen, ettei mikään tapahdu yhtäkkiä. ”Olen aina ollut samalla puolella, en koskaan natsi tai porvarillinen idealisti. En ole koskaan elänyt porvarillisten arvojen mukaisesti. Sitten seurasi Marat/Sade – se sopi omaan tilanteeseeni. Minä en valinnut sitä, se tuli: yltiöindividualistinen de Sade ja vallankumouksellinen ja kansan sankari Marat.”

Näytelmän ytimen muodostaa Marat’n ja de Saden väittely vallankumouksesta ja väkivallan oikeutuksesta, mahdollisuudesta ja keinoista toteuttaa ihanteet ”vapaus, veljeys, tasa-arvo”. Brechtiläinen vieraannuttaminen ja markkinateatterin elementit yhdistyvät Artaud’n julmuuden teatterin tehokeinoihin, joita korostaa tapahtumapaikka, mielisairaalan puistatava maailma ja sen keskellä Marat verisessä kylpyammeessa. Vieraannuttamista toteuttaa myös näytelmä näytelmässä -rakenne ja kolme eri aikatasoa: 1793 eli Ranskan vallankumouksen aikainen Jean Paul Marat’n murha, 1808 eli potilaiden

näytelmäesitys Napoleonin keisarikauden aikana Charentonin sairaalassa, jonne markiisi de Sade oli teljettynä, sekä esityksen nykyhetki, tänään esityspäivänä vuonna 2019.

Kaksi viime vuosisadan suurta hahmotamisen strategiaa ovat peräisin Marxilta ja Freudilta, ja nämä ovat de Saden ja Marat’n hahmojen taustalla. Marat on kiihkeä vallankumouksellinen, joka näkee taloudellisen riiston jatkuvan. De Sade on pettynyt vallankumouksen verisyyteen eikä enää usko kumouksen mahdollisuuteen, koska ihminen on pohjimmiltaan itsekäs viettiolento. Hoitolaitoksen johtaja Coulmier korostaa kerta toisensa jälkeen, että verinen vallankumous on mennyttä aikaa ja nyt eletään uutta vakauden aikaa keisari Napoleonin hallitessa. Coulmier on selvästi myös kirjoittamisajankohdan (1963/64) äänitorvi; talousihmettä rakentavassa Saksan liittotasavallassa oli haluttu lakaista maton alle natsimenneisyys ja sen väkivalta, mutta pinnan alla kuohui.

Weiss kirjoittaa näytelmän historiallista taustaa koskeissa huomautuksissaan, että de Sade on nk. kolmannen tien kulki ja putoaa näin kahden tuolin väliin. Silloiseen kahtiajakautuneeseen maailmaan siirrettynä tämä merkitsee mahdolltomuutta valita kapitalistisen ja kommunistisen leirin välillä. Weissin omaa ambivalenttia tilannetta kuvaa se, että näytelmästä on useita versioita. Weiss hyväksyi, että kantaesityksessä epilogia, jossa Marat vielä herää henkiin julistamaan vallankumoussanomaansa, lyhennettiin ja kiista, kumpi on oikeassa, Marat vai de Sade, jäi katsojan pohdittavaksi. DDR:n kantaesitykseen alkuperäinen epilogi pa-

lautettiin ja Itä-Berliinin näyttämötöteutus pyrki osoittamaan, että Marat on oikeassa.

Pian Weiss tuli itse siihen tulokseen, että kolmatta tietä ei ole ja hän teki oman valintansa ja tunnustautui sosialistiksi, mutta totesi kuitenkin, että ”jokainen sana, jonka avulla tavoittelen totuutta, on nousut esiin epäilystä ja ristiriidoista.” Hän liittyy Ruotsin Vasemmistopuolue Kommunisteihin 1968.

DDR:n valtaapitävät suhtautuivat Weissiin hyvin suopeasti kunnes tämä kirjoitti näytelmän *Trotzki in Exil* (kantaesitys 1970). Tällaisen kielletyn aiheen käsittely toi Weissille matkustuskiellon DDR:ään. Leimaaminen luokkaviholliseksi koski Weissiin syvältä, niin syvältä, että hän sairastui ja sai sydäninfarktin. Hän joutui toteamaan, että idän ja lännen mahteja ei näytä koskettavan mikään moraalinen, etiikka tai ideologia, ja tämän edessä ainoa vallankumouksellinen taistelu, jota voi käydä, on totuuden etsiminen.

Weissin tuhatsivuinen teos *Die Ästhetik des Widerstands* (Vastarinnan estetiikka) ilmestyi vuosina 1975, 1978 ja 1981. Se kuvaa työväenliikkeen vastarintaa natsi-Saksan aikana. Romaanin nimetön minä katsoo sodanjälkeistä todellisuutta, jonka edessä on jälleen tehtävä valinta: ”Kahdesta kauheasta asiasta me pidimme parempana sitä, johon vielä ehkä tarjoisi ulospääsyn, mahdollisuuden että kaikki muuttuisi paremmaksi. Kauhusta jäykkänä meidän on pakko tehdä valintamme.”

MARAT/SADE ON YHTEISTYÖPRODUKTIO KOLMEN VAPAAN TEATTERIN VÄLILLÄ

KLOCKRIKETEATERN on yksi merkittävimpiä vapaan kentän teatteriryhmiä Suomessa. Juuriltaan suomenruotsalainen ammattiteatteri toimii monikielisenä ja -kulttuurisena kohtaamispaikkana ilman omaa teatteritilaa. Yhteistyö, kansainvälisyys, yhteiskunnalliset ja ajankohtaiset teemat sekä taiteellisesti tinkimätön laatu ovat Klockriken toiminnan kulmakiviä. Kesällä 2019 sai ensi-iltansa uusi musiikkiteos kuorolle ja teatterille, *Aniara: fragments of time and space*, yhteistyössä palkitun yhdysvaltalaiskuoron The Crossingin kanssa.

klockrike.fi

SIRIUS TEATERN perustettiin v. 1992. Teatteri on olemassaolonsa aikana tuonut lavalle näytelmiä, jotka eivät välttämättä ole kuuluneet eniten esitettyjen tai helposti sulatettavien näytelmien joukkoon, mutta jotka käyvät yleisön kanssa vuoropuhelua planeettamme olemassaolon perustasta. Teatteria johtavat tällä hetkellä Wilhelm Grotenfelt ja Paul Holländer.

universum.fi/sirius-teatern

TEATER MESTOLA perustettiin v. 2005. Viimeisin näytelmä *Paradisdoktrinen* sai kantaesityksensä keväällä 2017 Viirus-teatterissa ja oli sen jälkeen kiertueella Ruotsissa. Teatterin perustamisajatuksena oli tuoda ekspressiivistä ja muotoja rikkovaa näyttämötaidetta, painopisteenä uusi draama. Teatterin johtajana toimii näyttelijä ja draamaatikko Fabian Silén.

mestola.com

MARAT/SADE PALKITTIIN NÄYTTÄMÖTAITEEN THALIA-PALKINNOLLA

Esittävien taiteiden, sirkuksen, tanssin ja teatterin ammattitekkijöitä palkittiin alan yhteisessä Thalia-juhlassa 11.3.2019. Thalia-esityspalkinto annettiin neljälle esitykselle, joista yksi oli Marat/Sade. Valintaa raati perusteli näin:

”Sirius Teaternin, Klockriketeaternin ja Teater Mestolan yhteistuotannossa Marat/Sade kukoistaa älykäs fyysinen näyttelijäntaide ja teatterileikki, jossa teoksen kriittinen potentiaali päivittyy ja saa uusia ulottuvuuksia. Ensemble voi syntyä myös teoskohtaisesti, kun työtävät ja -prosessit tekevät tilaa luottamukselliselle, erilaisuuksia hyväksyvälle näyttelijöiden itseohjautuvuutta vahvistavalle ilmapiirille. Tässä auditiivis-visuaalisessa tilateoksessa elävät kehot ja musiikki hengittävät ja soivat.”

Thalia-palkinnon tarkoituksena on palkita yhteiskunnallista keskustelua herättävä, uusia yleisöryhmiä houkutteleva, kansainvälisesti menestynyt tai muuten erityisen ansioitunut esitys, ja siten synnyttää keskustelua teatteritaiteen merkityksestä.

SIRIUS TEATERN

 KLOCKRIKETEATERN

teater mestola